

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

24ste JAARGANG, NUMMER 5, MEI 1988

daad en gedachte

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

EEN BRIEF AAN 'WERELDREVOLUTIE' ALS MEDE EEN REAKTIE DAAROP ONZERZIJDS

Met toestemming van de schrijver publiceren wij hieronder een brief die Bart van Waterschoot midden maart gestuurd heeft aan *Wereldrevolutie*, het orgaan van de groepering die zich *Internationale Kommunistische Stroming* noemt. Wij doen dat omdat wij dit schrijven beschouwen als een serieuze poging tot analyse van diverse standpunten. Zoals aanstonds blijken zal komen daarin zowel bepaalde opvattingen van de I.K.S., als de opvattingen van *Daad en Gedachte* aan de orde. De wijze waarop deze worden weergegeven houden wij vrijwel steeds voor zakelijk en korrekt. De aldus weergegeven opvattingen onderwerpt de briefschrijver herhaaldelijk aan een beschouwing. Met zijn beschouwingen zijn wij het vaak eens, maar op een aantal punten oneens. Dat is de reden, dat wij op de volledig afgedrukte tekst van zijn brief een reactie onzerzijds hebben laten volgen.

De brief van Bart van Waterschoot luidt als volgt:

Beste vrienden,

Met belangstelling heb ik *Wereldrevolutie* '35 gelezen. Uit België heb ik tot nu toe nog geen *Internationalisme* ontvangen, ik hoop dat mijn adres door jullie korrekt is doorgegeven en wacht voorlopig even af.

Deze brief bevat een aantal kanttekeningen naar aanleiding van jullie kritiek op *Daad en Gedachte* inzake Zuid-Afrika, gezien tegen de achtergrond van de verschillende opvattingen over de rol van de eigen organisatie m.b.t. de arbeidersstrijd.

In *Wereldrevolutie* 35 volgt onder de kop „Daad en Gedachte van anti-apartheid tot anti-fascisme” een verslag van een discussie, op een door deze groep belegde lezersbijeenkomst, over de ontwikkelingen in Zuid-Afrika, in het bijzonder de recente mijnwerkersstaking. Nu ja, verslag . . . Het artikel bevat weinig feiten, echter wel veel suggesties, naar aanleiding van uitspraken van sympathisanten van de groep, dat *Daad en Gedachte* bezig is ten prooi te vallen aan het anti-fascisme, aan burgerlijke standpunten op het gebied van frontvorming met het minste van twee kwaden, zijnde de burgerlijke democratie. De groep zou zelfs een „instrument van de bourgeoisie” dreigen te worden.

Nu ben ik niet op de bewuste bijeenkomst geweest, en ben dus niet in detail op de

hoogte van wat daar is besproken, laat staan dat ik me zou wagen aan bespiegelingen omtrent de representativiteit van enige ‚sympathisanten‘ voor de eigenlijke groep c.q. de redactie. Wél heb ik het artikel in *Daad en Gedachte* van oktober 1987 over Zuid-Afrika gelezen, zonder daar nu de indruk aan over te hebben gehouden dat *Daad en Gedachte* nu het anti-fascisme zou omarmen. Het getuigt eerder van een scherp oog voor de werkelijkheid, dat de groep constateert dat organisaties als het ANC en het vakverbond Cosatu streven naar politieke emancipatie van de zwarte arbeiders, en dat hun optreden nog een grote invloed op het handelen van die arbeiders zal hebben zolang de huidige politiek-sociale bovenbouw, het apartheidsstelsel, bestaat. Een oog voor de werkelijkheid, dat men bij de IKS op dit punt niet kan ontwaren.

Overigens zwijgt *Daad en Gedachte* in het artikel over de eigen opstelling t.o.v. het ANC, zodat de lezer in elk geval niet op grond van het geschrevene kan konkluderen dat de groep, indien zij in Zuid-Afrika zou leven, het ANC actief zou steunen. Mocht de groep die konklusie zelf wél trekken, dan verschillen *Daad en Gedachte* en ik op dit punt van mening. Maar om de groep, zoals de IKS nu zo gretig doet, daarom een dreigende knieval voor het anti-fascisme te verwijten lijkt me volslagen irreëel. Waarbij ik uiteraard niet voor allerlei vage ‚sympathisanten‘ in wil staan; het is de houding van de groep zélf die telt.

Bij een beschouwing over mogelijkheden en onmogelijkheden van arbeidersstrijd in Zuid-Afrika moet in de eerste plaats benadrukt worden, dat in dat land al lang de kapitalistische produktiewijze, en niet de (semi-)feodale, de heersende is. Het ANC, als burgerlijke organisatie, is dan ook niet de vaandeldrager van een nieuwe produktiewijze, maar veeleer de meest radikale representant van de bestaande. Dat wil zeggen dat het ANC, tezamen met andere al dan niet zwarte oppositiebewegingen en kringen buiten het blanke ondernemersdom, een uitdrukking vormt van de maatschappelijke noodzaak, de politieke bovenbouw (het apartheidsstelsel) te vervangen door een systeem dat meer recht doet aan de behoefte van het moderne kapitalisme aan arbeiders, die zonder allerlei belemmeringen hun arbeidskracht kunnen verkopen waar de ondernemers ze maar nodig hebben. Het apartheidsstelsel is gebouwd op een ongelijke positie voor zwarte en blanke arbeidskrachten in een vroegere fase van de economische ontwikkeling. Groepen als de blanke mijnwerkers hebben een, bij de wet vastgelegde geprivilegeerde positie op het gebied van lonen en arbeidsomstandigheden, hetgeen sociale strijd tezamen met hun zwarte kollega's weliswaar niet uitsluit, maar voorlopig nogal onwaarschijnlijk maakt.

Gezien de huidige stand van de kapitalistische ontwikkeling in Zuid-Afrika is zelfs zelfstandig arbeidersoptreden, los van vakbonden of politieke voortrekkers, een mogelijkheid. Echter, zolang het apartheidsstelsel bestaat zullen groeperingen, die voor politieke emancipatie strijden, onvermijdelijk hun invloed op de arbeidersstrijd behouden.

Maar als vroeg of laat het doek voor het apartheidsbewind eenmaal gevallen zal zijn en een nieuw regime, al dan niet met deelname van het ANC, de weg vrij moet maken voor een onbelemmerde kapitalistische expansie, betekent dat niet automatisch betere levens- en werkomstandigheden voor de arbeiders. Naar alle waarschijnlijkheid zullen meer politieke rechten hand in hand gaan met een hogere werkdruk; de arbeidsproductiviteit moet omhoog, zo luidt de boodschap van de ondernemers. Cosatu en ANC staan al paraat om het hunne te doen om de lonen niet te zeer te laten stijgen. Een voorproefje was al te zien bij de mijnwerkersstaking.

Voor radenkommunisten bestaat er dan ook weinig reden tot enthousiasme voor, laat staan ondersteuning van groeperingen als het ANC. Maar evenmin is er plaats voor overspannen verwachtingen t.a.v. zelfstandige akties van arbeiders in de nabije toekomst. Waar zij voorkomen, verdienen zij ondersteuning.

Echter een realistische visie op de huidige arbeidersstrijd in Zuid-Afrika vraagt om een open oog voor de complexe verhoudingen waaronder zij plaats vindt. De IKS mag dan wel roepen dat overal ter wereld de zelfstandige arbeidersstrijd op de dagorde staat, in de praktijk blijkt die generalisatie vaak niet in overeenstemming met de feiten. Indien de IKS er toevallig nog wat 'jonge fans' op na mocht houden, zouden deze er goed aan doen ook eens de standpunten van *Daad en Gedachte* tot zich te nemen, voor de broodnodige relativering. Dat kan de discussie in het radenkommunistische milieu over arbeidersstrijd en burgerlijke revolutie buiten de kapitalistische centra alleen maar ten goede komen.

— o —

Het zijn ook niet zozeer de opvattingen van *Daad en Gedachte* over Zuid-Afrika, maar de konklusies die eruit getrokken kunnen worden, die de IKS hebben verleid tot zo'n buitengewoon felle kritiek. Het is bovendien niet voor het eerst dat de IKS dergelijke kritiek uit t.a.v. de opvattingen van andersdenkenden binnen en buiten het radenkommunistische milieu.

Wat in het geding is, is de geldigheid van de opvatting dat het kapitalisme op wereldschaal, sinds het begin van deze eeuw, een systeem in verval is, dat de burgerlijke revoluties daarom tot het verleden behoren en dat de huidige economische crisis de wereldwijde doodskrisis van het systeem betekent. Deze opvatting vormt de hoeksteen in het wereldbeeld van de IKS, zij dient als rechtvaardiging van de groep als politieke organisatie en van haar interventie in die hoedanigheid in de arbeidersstrijd.

Doordat de opvattingen van *Daad en Gedachte* de mogelijkheid van burgerlijke revoluties en ontwikkelingen in de zgn. derde wereldlanden geenszins uitsluiten, vormen zij niet alleen een ontkenning van de stellingen van de IKS, maar vooral een bedreiging voor de geloofwaardigheid van haar politieke tussenkomst. Het is daarom dat de IKS met grote felheid reageert op kritiek, het is ook daarom dat zij die kritiek tracht te pareren door de opvattingen van haar tegenstanders soms tot in het absurde door te trekken, of als zijnde 'burgerlijk' in de verdachte hoek te plaatsen, zodat ook de geloofwaardigheid van die opvattingen kan worden aangetast.

Niettemin leert een blik achter dit vaak weinig verheffende schimmenspel dat de IKS vanwege haar ondersteuning van de zelfstandige arbeidersstrijd, haar internationalisme en haar houding t.o.v. de vakbeweging en de resten der oude arbeidersbeweging in het algemeen, in het radenkommunistische kamp thuishoort. Dat maakt dat een zakelijke discussie met de IKS niet uit de weg moet worden gegaan.

Maar indien die discussie op een zinvolle manier wil kunnen verlopen, d.w.z. dat zij gevoerd wordt vanuit het oogpunt van haar verhouding tot de praktische strijd en niet uit behoefte aan theoretische haarkloverijen, dan dienen eerst de posities bepaald te worden op het gebied van de interventie, of tussenkomst, die immers de kern van die verhouding tot de strijd vormen.

— o —

De scheiding op economisch gebied tussen producenten en produktiemiddelen in de burgerlijke maatschappij gaat gepaard met, en heeft een steeds met de economische conjunctuur veranderende behoefte aan, maatschappelijke en politieke beheersvormen die het voortbestaan van de heersende produktiewijze moeten legitimeren en bewaken. Op politiek gebied is de organisatie bij uitstek, die de scheiding tussen heersenden en beheersten uit moet drukken, de politieke partij.

De partij als organisatievorm is dan ook onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van het zich ontwikkelende kapitalisme. Van instrument in de fraktiestrijd tussen delen van de bourgeoisie onderling en tegen aristokratische restanten van een voor-kapitalistisch

verleden, ontwikkelde het partijwezen zich in deze eeuw meer en meer tot een puur beheersingsinstrument, dat nog slechts een managersrol vervult in een periode waarin de staat een steeds dominantere rol in het economisch leven is gaan spelen. De legitimatie waarvan het zich bedient is niet meer die van een maatschappelijke voortrekkersrol, maar die van 'demokratische procedures', van het puur en alleen gekozen zijn.

De oude arbeidersbeweging, ontstaan in de vorige eeuw, nam als progressief-burgerlijke hervormingsstroming die gebruikelijke vorm aan van gescheiden politieke 'voorhoede' en achterban. Haar ontwikkeling verliep analoog aan die van het partijwezen in het algemeen.

In haar begintijd belichaamde de sociaal-demokratie, door haar streven naar politieke emancipatie van de arbeidersklasse en sociale wetgeving, de behoeften van het progressieve ondernemersdom aan gezonde arbeidskrachten. In een periode van snelle industrialisatie en na de nederlaag van de Parijse Commune was zij ook bij uitstek geschikt om deze rol te vervullen. Het voorlopig eindpunt van deze ontwikkeling ligt in de zgn. verzorgingsstaat van de jaren '60 van deze eeuw. De geleidelijke verwezenlijking van de politieke verlangens van de sociaal-demokratie ging gepaard met een feitelijke versmelting met het staatsapparaat, waartoe de weg werd vrijgemaakt door de goedkeuring van de oorlogskredieten en de mobilisatie in 1914.

Ondertussen had de opkomst van zelfstandige arbeidersstrijd, en dan met name de arbeidersraden in Rusland in 1905, al aan het licht gebracht dat de arbeidersklasse de strijd voor haar eigen belangen andere organisatievormen ontwikkelde dan die waarin de sociaaldemokraten en andere politieke 'voorgangers' haar het liefste geketend zagen. Het partijwezen was ontmaskerd als burgerlijke organisatievorm. Ook het bolsjewisme, dat in Rusland de rol van de bourgeoisie vervulde in haar staatskapitalistische gedaante, deed al snel de illusies die velen nog koesterden, in duigen vallen. In de geïndustrialiseerde landen van West-Europa opereerde het bolsjewisme in de marge als meer radicale geloofsgenoot van de sociaal-demokratie, wat in de praktijk betekende het breken, opheffen of manipuleren van stakingen en andere acties, daar waar deze laatste tekort schoot.

In een tijdvak waarin de zelfstandige strijd nog niet tot volle wasdom is gekomen, blijft de politieke organisatie-gedachte een taai leven leiden. Leninistische en andere ultra-linkse splinterpartijtjes verdringen zich nog altijd aan de fabriekspoorten met hun stencils, hun aktielijn of zelfs hun hoogst militante stakingskomitee, wanneer de strijd uitgebroken is.

De politieke organisatie, de voorhoede, heeft dus in organisatorisch opzicht niets positiefs bij te dragen aan het zelfstandig handelen van arbeiders, omdat zij naar haar aard vormen van beheersing reproduceert waarvan de burgerlijke maatschappij zich bedient. En eigen aan werkelijke arbeidersdemokratie is nu juist dat alle betrokkenen op het gebied van zelf beslissen en uitvoeren een gelijkwaardige positie hebben. Het afzonderen van een groepering die het patent op het 'verst ontwikkelde' bewustzijn voor zich opeist, kan in deze zin alleen een tendens tot elite-vorming betekenen.

Op theoretisch vlak manifesteert de organisatorische scheiding tussen voorhoede en massa zich in een voortdurende tendens tot zelfrechtvaardiging bij de voorhoede. De voorhoede kan immers niet de strijd zelf voeren, maar moet wel proberen in de praktijk het bewijs van de rechtmatigheid van haar bestaan als organisatie te leveren. Dit betekent dat zij niet in staat is uitdrukking te geven aan een groeiend inzicht in eigen handelen, zoals dat door de strijdenden op grond van hun praktijkervaringen kan worden bereikt, omdat zij keer op keer zich gedwongen ziet uitdrukking te geven aan de door de omstandigheden gewijzigde inzichten in haar eigen gelederen. En doordat zij aldus de subjektieve factoren in een zelfstandige aktie in haar beoordeling aan de kant moet zetten, draait de tendens tot zelf-rechtvaardiging kontinu uit op het aanpassen van haar kijk op de gebeurtenissen

in een zodanige richting, dat daaruit een objektieve reden voor haar bemoeienis moet blijken.

De ‚wetenschappelijk-socialistische’ pretentie waarmee de voorhoede uiteindelijk haar theorie opsiert, kan niet verhullen dat die theorie niet zozeer een geheel van opvattingen omtrent de maatschappelijke ontwikkeling is, gebaseerd op eigen ondervinding en strijd, maar veeleer een ideologische konstruktie, gebaseerd op de plaats die de voorhoede zichzelf in de maatschappelijke ontwikkeling toedicht. Dat moet ook wel, want anders dan het proletariaat als geheel, dat alleen aan de praktische strijd zijn zelfbewustzijn kan ontlelen, ziet de voorhoede zich voor de opgave geplaatst, een theorie óver het proletariaat te ontwikkelen om haar bestaan te legitimeren, zoals hierboven al omschreven.

Daarbij komt nog dat elke ideologie, eenmaal uitgekristalliseerd, een konservatieve tendens in zich herbergt weliswaar ondergaat zij wijzigingen onder invloed van de veranderende maatschappelijke werkelijkheid, maar in de kern blijft zij lang ongewijzigd. Het is daarom geen toeval, dat veel groepen die zich als voorhoede opwerpen, de kern van hun ideologisch fundament terugvinden in de eerste jaren van de Kommunistische Internationale na de eerste wereldoorlog.

Samengevat: de voorhoede in de gedaante van een politieke organisatie reproduceert burgerlijke beheersvormen, is niet in staat bij te dragen aan de groei van het zelfbewustzijn binnen de arbeidersklasse, en versterkt zichzelf in een voortdurende ideologische zelfrechtvaardiging.

— o —

In radenkommunistische kring leidde de opeenvolging van de nederlaag van de revolutionaire beweging in de jaren '20, de crisis, de 3e wereldoorlog en daarna de periode van de heropbouw ertoe dat de discussie omtrent de politieke organisatie, de tussenkomst en de eigen rol haar praktische relevantie verloor. Vaak leidde dit tot vertheoretisering van een in-aktivistische houding; de negatieve rol die partijen en vakbonden t.o.v. de arbeidersstrijd speelden werd theoretisch verklaard door te stellen dat groepsaktiviteit, in tegenstelling tot klasseaktiviteit, altijd van buiten de arbeidersklasse afkomstig zou zijn, en daardoor schadelijk voor het zelfstandig karakter van de strijd. Analoog hieraan werd ook de verhouding tussen aktie en bewustzijn uitgedrukt als een mechanisch proces waarin het laatste het eerste kollektief volgde.

Deze verdwijntruc, waarbij het dynamisch element in de ontwikkeling van strijd en bewustzijn werd ontkend om de eigen positie als maatschappelijk uitgerangeerde stroming theoretisch te dekken, maakte dat de vraag naar de rol van groepsaktiviteit BINNEN de arbeidersklasse onbeantwoord kon blijven.

Voor een goed begrip, het gaat hierbij niet om organisatievormen als algemene vergaderingen, stakingskomitees of arbeidersraden, die in de strijd worden geschapen door de arbeiders, en die, omdat zij alleen een praktisch nut voor het voeren van de strijd hebben, daarna ook weer verdwijnen.

Het gaat hierbij om groepen arbeiders, die niet op grond van theoretische voorkeuren, maar op grond van praktijkervaringen vóór, tijdens of na een aktie ijveren voor bepaalde strijdvormen, nieuwe ervaringen verwerken, anderszins initiatieven ontplooien die hun oorsprong vinden in de praktische problemen waarvoor men zich geplaatst ziet.

Welke rol spelen zij en kan die rol het zelfstandig karakter van de strijd positief beïnvloeden?

Duidelijk is dat hun rol niet die van organisatorische leiding kan zijn; in dat geval zouden zij, net als de politieke voorhoedes en groepen vakbondskaders, een zelfstandige ontwikkeling hinderen, door afbreuk te doen aan het brede draagvlak dat de strijd verwerft door de zelfbeschikking van allen die er aan deelnemen.

Maar juist in het afweren van dergelijke pogingen tot sabotage kunnen zij, als arbeiders die zich tot hun klassegenoten richten in de praktijk van een actie, een stimulerende functie hebben, en op die manier het zelfstandig handelen positief beïnvloeden.

Ook de ontwikkeling van het proletarisch zelfbewustzijn, die gevoed wordt door de strijd, kent een dergelijke dynamiek, al is het een proces dat met horten en stoten verloopt, en zijn de resultaten ervan vaak pas in de loop van vele jaren waarneembaar.

In haar juli-nummer van 1987 konstateerde *Daad en Gedachte*: „Vanzelfsprekend is inzicht wel degelijk van betekenis voor de strijd, maar dan niet inzicht in de vorm van theorie of theoretische kennis, maar inzicht in eigen handelen. Daárom draait het in de discussie tussen arbeiders, in hun gesprekken op het werk of in het bedrijf.” Inderdaad, maar met name in een periode van actie ontwikkelt ook die discussie zich in een stroomversnelling. De ontwikkeling van het zelfbewustzijn is in zijn aard een kollektief proces, omdat de arbeiders in hun strijd nadrukkelijk zijn aangewezen op hun onderlinge solidariteit, maar in dat proces spelen ook arbeidersgroepen een rol. Bij de Rotterdamse havenstaking in 1979 speelde de groep rond Jim Stavinga een stimulerende rol in het bijeenroepen van algemene vergaderingen en een door de arbeiders gekozen stakingskomitee, omdat zij vond dat het al bestaande CPN-komitee voor het voeren van de strijd ongeschikt was. Een voorbeeld van praktisch inzicht, zoals zich dat eerst bij een beperkte groep arbeiders manifesteert, en daarna bij het uitbreken van de strijd naar een groter deel van de klasse, met een positief gevolg voor het zelfstandig handelen.

Natuurlijk treedt na de strijd maar al te vaak een terugval in bewustzijn op. Niettemin blijft de ervaring in de hoofden van de arbeiders voortleven. Gevoed door volgende strijd-ervaringen is er op den duur toch sprake van een toegenomen zelfbewustzijn (noot: van ‚klassebewustzijn‘ is eigenlijk pas sprake wanneer de strijd een zodanige intensiteit bereikt dat het proletariaat zichzelf als historische klasse, als levende ontkenning van de burgerlijke maatschappij herkent; voor het overige verkies ik de term ‚zelfbewustzijn‘).

En omdat de arbeidersklasse, en dat geldt evenzeer voor de groepen van arbeiders, geen economisch belang in de burgerlijke maatschappij te verliezen heeft, noch een politieke machtspositie, heeft zij ook geen last van ideologische verstening, zoals politieke organisaties. Zij hoeft, in tegenstelling tot deze laatsten, haar klassebelang niet als een algemeen belang te presenteren om haar optreden te rechtvaardigen. Het is juist de wijze waarop zij erin slaagt haar klasse-belang zelfstandig te onderstrepen, wat alleen in en door de praktijk blijkt, die de solidariteit binnen de klasse, en de solidariteit van de niet-kapitalistische bevolkingsgroepen, kan opwekken.

Voor radenkommunisten is een juist begrip van de verhouding tussen klasse-activiteit, groeps-activiteit en bewustzijn van belang om tot een herdefiniëring van de eigen opstelling te komen. Interventie in arbeidersakties als politieke organisatie sluit in essentie aan bij burgerlijke organisatiemethoden en is geen middel om zelfbewustzijn te veralgemenen; genoeg reden om deze lijn te verwerpen. Echter, er bestaat geen enkele grond om afzijdig te blijven, wanneer strijdende arbeiders een beroep doen op de solidariteit van anderen binnen en buiten de actieve delen van de klasse (solidariteit b.v. van werklozen, of van de plaatselijke bevolking zoals in het Ruhrgebied of in de laatste grote Engelse mijnstaking). Het gaat dan om solidariteit in praktische zin, in algemene vergaderingen, solidariteitskomitees en andere vormen om praktische ondersteuning uit te drukken.

Wanneer er de wil is om op deze manier de zelfstandige strijd te helpen steunen en uitbreiden, in plaats van hem te willen leiden, kunnen radenkommunisten weer een praktische rol vervullen. Waarbij uiteraard de eerste vereiste is dat elke pretentie, ook maar iets van hoger bewustzijn te vertegenwoordigen, naar de vuilnisbelt van kleinburgerlijke gewichtigdoenerij dient te verdwijnen.

ONS KOMMENTAAR OP VOORGAANDE BRIEF

Bart van Waterschoot begint zijn brief met de opmerking, dat hij een aantal kanttekeningen bevat naar aanleiding van respektievelijke standpunten ten aanzien van Zuid-Afrika. Dat is inderdaad zo. Maar na die kanttekeningen laat hij vervolgens uiteenzettingen van fundamenteel en principieel karakter volgen. Het zijn vooral deze uiteenzettingen die aan zijn schrijven een wijdere, dat wil zeggen meer algemene betekenis verlenen, dan één welke daaraan zou moeten worden toegekend indien het alleen maar ging om een analyse van de bijzondere situatie in Zuid-Afrika. Uiteraard zullen wij ons daarom hier vooral met zijn algemene opvattingen bezig houden. Om te beginnen echter – en ook om zijn betoog op de voet te volgen – een paar opmerkingen over Zuid-Afrika.

Wat Bart van Waterschoot daarover zegt onderschrijven wij volledig. Wij zijn het met hem eens, dat het ANC een burgerlijke organisatie is, optredend en fungerend als de meest radikale representant van de in Zuid-Afrika bestaande kapitalistische produktiewijze. We zijn het al evenzeer met hem eens, dat het streven van het ANC de uitdrukking vormt van de maatschappelijke noodzaak, de politieke bovenbouw aldaar te vervangen door een systeem dat beantwoordt aan de behoeften van het moderne kapitalisme, in het bijzonder aan zijn behoefte aan arbeiders die hun arbeidskracht zonder allerlei belemmeringen kunnen verkopen. En we houden Barts zienswijze, dat het ANC – na de verdwijning van het apartheidsbewind – mede de weg vrij moet maken (zál maken, zeggen wij) voor een onbelemmerde kapitalistische expansie eveneens voor juist. Hetzelfde geldt voor al hetgeen hij in zijn aan Zuid-Afrika gewijde alineas naar voren brengt. Dit met dien verstande echter, dat hij ons inziens voorbij gaat aan het feit, dat de kapitalistische ontwikkeling weliswaar tot grotere uitbuiting leidt, maar dat dit in de geschiedenis veelal gepaard is gegaan met een verminderde roofofbouw op de arbeidskracht, d.w.z. kortere werktijd, betere woonomstandigheden, betere sociale zorg, enz. Reeds Robert Owen paste in zijn fabriek arbeidsmethoden toe die op betere levens- en werkomstandigheden neerkwamen. Juist daarmee kon hij de produktiviteit verbeteren en dientengevolge ook de meerwaarde- en winstproduktie.

Wat we niet delen is de zienswijze van Bart van Waterschoot omtrent de wijze waarop een groep als de onze zich zou moeten opstellen, indien zij in Zuid-Afrika zou leven'. Dat onze wegen zich hier scheiden, betekent *n i e t*, dat wij van mening zijn, dat in dat geval aan het ANC aktieve steun zou moeten worden verleend. Het verschil met Bart is dit, dat wij het veronderstelde geval voor een onmogelijkheid houden. Van een groep als de onze, een groep met *d i e* opvattingen over het ANC die wij en Bart van Waterschoot met elkaar delen, kan in Zuid-Afrika (vooralsnog) geen sprake zijn. De reden daarvan wordt door Bart van Waterschoot zelf aangegeven, waar hij vraagt om 'een open oog voor de komplexe verhoudingen waaronder de arbeidersstrijd aldaar plaats vindt'.

Wat niet moet worden vergeten is, dat onze (gemeenschappelijke) opvattingen omtrent het burgerlijke karakter van het ANC en dan nog meer speciaal onze opvatting dat het ANC de politieke representant is van het Zuid-Afrikaanse kapitalisme van *m o r g e n*, slechts *h i e r* in het modern-kapitalistische West-Europa en *n i e t* in Zuid-Afrika konden ontstaan. Dergelijke opvattingen zijn de theoretische neerslag van maatschappelijke ontwikkelingen die hier hebben plaats gevonden, in Zuid-Afrika echter nog moeten komen.

Toegegeven: lang voordat in brede kring het inzicht rijpte en rijpen kón, dat de zogenaamde oude 'arbeidersbeweging' in feite de progressieve vleugel van de bourgeoisie vormde, doorzag een enkeling 1) haar burgerlijk karakter. Zolang echter de voor het moderne kapitalisme noodzakelijke politieke emancipatie van de arbeidersklasse nog niet voltooid

was, bleef die enkeling een roepende in de woestijn. Ook toegegeven derhalve, dat in Zuid-Afrika zo'n enkeling mogelijk is, die daar dan echter vooralsnog eveneens zo'n roepende in de woestijn zal wezen.

Betekent dit, dat wij onze felle proletarische kritiek op het burgerlijke ANC achterwege zouden moeten laten of opschorten? *A l l e r m i n s t !* We dienen echter wel te beseffen, dat de betekenis van deze noodzakelijke kritiek vooral deze is, dat zij tevens een kritiek is op organisaties als het Zuid-Afrika-komitee en andere burgerlijke bewegingen hier, die zich bij gebrek aan diepgang van analyse omtrent het ANC de meest fantastische illusies maken. Wie meent zich met ónze kritiek op het ANC tot Zuid-Afrika te moeten richten om daar een beter bewustzijn te wekken, gaat niet alleen aan het complexe van de Zuid-Afrikaanse situatie voorbij, maar verdedigt ook een houding, die Bart van Waterschoot in het algemeen-principiële deel van zijn brief scherp bekritiseert.

We stappen nu van het desbetreffende punt af om onze aandacht op andere dingen te richten, allereerst op iets wat wij als een tegenstrijdigheid in Barts betoog beschouwen. Deze tegenstrijdigheid doet zich voor als hij een poging onderneemt de IKS te karakteriseren.

We houden die poging grotendeels voor geslaagd. Het is naar onze mening volkomen terecht, dat hij erop wijst, dat niet slechts de *p a r t i j* een burgerlijke organisatievorm is die zich heeft ontwikkeld tot 'een puur beheersinstrument, dat nog slechts een managersrol vervult'. Ook de zogenaamde *, v o o r h o e d e '* ziet hij als zodanig, omdat zij naar haar aard vormen van beheersing reproduceert waarvan de burgerlijke maatschappij zich bedient'. En wij zijn het geheel en al met Bart eens als hij opmerkt, dat 'het afzonderen van een groepering die het patent op het *verst ontwikkelde* bewustzijn voor zich op-eist alleen een tendens tot elitevorming kan betekenen' en dat de organisatorische scheiding tussen voorhoede en massa leidt tot voortdurende zelfrechtvaardiging van de kant van de voorhoede. Alles wat Bart van Waterschoot hierover zegt, met inbegrip van de argumentatie die hij op de zojuist geciteerde en tussen aanhalingstekens geplaatste woorden laat volgen eer hij zijn kijk op de zaak in luttele zinnen samenvat, onderschrijven wij ten volle.

Een dergelijke, pijnlijk nauwkeurige beschrijving van het wezen van iedere 'voorhoede' kan de I.K.S. zich aantrekken, ofschoon Bart van Waterschoot deze niet speciaal noemt. De tegenstrijdigheid die wij op het oog hebben bestaat hierin, dat hij in weerwil van dit alles van mening is, dat de I.K.S. 'niettemin . . . in het radenkommunistische kamp thuis-hoort'. Hij voegt eraan toe: 'in het algemeen', zonder verder toe te lichten hoe men dat heeft te verstaan. Hoe dat ook zij, deze laatste mening wordt bepaald niet gedeeld door onze geestverwanten in Frankrijk, Groot-Brittannië en Skandinavië en evenmin door onszelf. Wij vinden het óók tegenstrijdig, dat Bart eerst op overtuigende wijze uiteenzet hoe of het komt, dat de I.K.S. — en dat bepaald niet alleen in Nederland — met grote felheid reageert op kritiek en daarbij de opvattingen van haar tegenstanders 'tot in het absurde tracht door te trekken' (met andere woorden: er een belachelijke karrikatuur van maakt) om dan vervolgens doodleuk vast te stellen dat 'een zakelijke discussie met de I.K.S. niet uit de weg moet worden gegaan'. Alsof de door hem beschreven wijze van reageren van de I.K.S. niet iedere zakelijke discussie juist onmogelijk maakt.

Een ander punt waaromtrent wij met Bart van Waterschoot van mening verschillen betreft het karakter van de 'arbeidersraden' in Rusland. Hij dateert 'de opkomst van de zelfstandige arbeidersstrijd met de vorming van arbeidersraden in Rusland in 1905'. Dat nu kan naar onze mening in geen geval. Een auteur als Oskar Anweiler heeft aange-toond 2), dat in de eerste (relatief korte) fase van de Russische revolutie van 1917 bij-voorbeeld de Sowjet van Petrograd zijn ontstaan dankte aan het initiatief van bepaalde politieke leiders en dat deze Sowjet door intellectuelen werd gedomineerd, onder meer

doordat van de 42 leden van het uitvoerende kommittee slechts 7 tot de arbeidersklasse konden worden gerekend. Hij schetst vervolgens hoe binnen de korste keren de invloed van de arbeiders op het doen en laten van de Sowjet nog verder afnam en hoe deze steeds minder contact had met de massa. Zeker, Anweiler konstateert dat in de toenmalige hoofdstad – die het voornaamste toneel van de omwenteling vormde – de Sowjet m e d e bestond uit in bedrijven en fabrieken gekozen afgevaardigden, maar zijn uitvoerige studie laat er geen twijfel over bestaan dat de Russische Sowjets allesbehalve overeenstemden met datgene wat men zich uiteindelijk bij het woord ‚arbeidersraad’ pleegt voor te stellen. Dat geldt volgens ons in nog veel sterkere mate voor de Petersburgse Sowjet van 1905, al acht Anweiler het proletarische element juist in die raad stereker vertegenwoordigd 3).

Op een andere plaats in zijn brief komt Bart van Waterschoot te spreken over wat hij beschouwt als een soort van theoretische verdediging van een niet-actieve houding (in zijn bewoordingen: ‚vertheoretisering van een in-aktivistische houding’). Waar hij die wel heeft waargenomen is ons niet duidelijk. Hij schrijft: ‚De negatieve rol die partijen en vakbonden ten opzichte van de arbeidersstrijd speelden werd theoretisch verklaard door te stellen dat groepsactiviteit, in tegenstelling tot klasse-activiteit, altijd van buiten de arbeidersklasse afkomstig zou zijn, en daardoor schadelijk voor het zelfstandig karakter van de strijd. Analooq hieraan werd ook de verhouding tussen actie en bewustzijn uitgedrukt als een mechanisch proces waarin het laatste (het bewustzijn dus – D&G) het eerste (de actie) kollektief volgde’. Hij noemt datgene wat hij aldus beschrijft een ‚verdwintruc’ waardoor ‚de vraag naar de rol van groepsactiviteit b i n n e n de arbeidersklasse onbeantwoord kon blijven’.

Wat Bart van Waterschoot met ‚groepsactiviteit b i n n e n de arbeidersklasse’ bedoelt, wordt vervolgens door hem toegelicht. Hij bedoelt n i e t organisatievormen . . . die in de strijd worden geschapen door de arbeiders en die . . . daarna ook weer verdwijnen. Van ‚groepsactiviteit b i n n e n de arbeidersklasse’ is volgens hem sprake wanneer men te doen heeft met ‚groepen arbeiders, die niet op grond van theoretische voorkeuren, maar op grond van praktijkervaringen vóór, tijdens of na een actie ijveren voor bepaalde strijdvormen, nieuwe ervaringen verwerken, anderzins initiatieven ontplooiën en die hun oorsprong vinden in de praktische problemen waarvoor men zich geplaatst ziet’.

Wij zijn het met Bart volkomen eens, dat voor en tijdens een bepaald optreden of een bepaalde actie groepen *arbeiders* (dus g é é n voorhoedegroepen) zulk een optreden kunnen of zullen bespreken en daarbij voor bepaalde strijdvormen zullen of kunnen ijveren, enzovoort. Maar nadat de desbetreffende actie is beëindigd (door welke oorzaak of om welke reden dan ook) is aan zo’n groep een uiterst kort leven beschoren. Is het anders, dan verandert een dergelijke groep fundamenteel van karakter. Pogen dergelijke groepen hun bestaan te rekken, dan worden ze – of ze het willen of niet – tot voorhoedegroepen en dan worden ze gekenmerkt door hun ideologisch karakter. Wij hebben bij een zo zorgvuldig mogelijke waarneming in de praktijk nooit iets anders gekonstateerd en wij achten dat ook zeer verklaarbaar. Een van de bekendste en leerzaamste voorbeelden bood de geschiedenis van het *Groot Arbeiders Kommittee* in België, dat tijdens een zelfstandige actie werd gevormd maar tot ver nadien z’n bestaan poogde te rekken. Op een gegeven moment namen afgevaardigden van dit G.A.K. deel aan een konferentie van radenkomunistische groepen in België. Ze fungeerden daar typisch als vertegenwoordigers van een groep met een bepaalde ideologie en bepaalde opvattingen. Dat ze ooit tot een wat uitgebreid stakingskommittee hadden behoord viel niet meer te konstateren. Korte tijd later ging het *Groot Arbeiders Kommittee* roemloos ten onder.

Omtrent wat Bart van Waterschoot de ‚verdwintruc’ heeft genoemd, willen wij het volgende opmerken: de rol die partijen en vakbonden hebben gespeeld en nog spelen

hebben wij nooit of te nimmer verklaard ,door te stellen dat groepsactiviteit . . . altijd van buiten de arbeidersklasse afkomstig zou zijn'. Wij hebben de rol van partijen en vakbonden verklaard uit het feit, dat het hier burgerlijke organisatievormen betreft, verklaard uit hun functie in de kapitalistische maatschappij. En dat op anologe wijze als Bart van Waterschoot in zijn brief het optreden en de functie van de partij schetst.

Wat de verhouding ,tussen aktie en bewustzijn' aangaat: wij zien daarbij géén mechanisch proces, noch zien wij de verhouding tussen die twee zo simpel als zij door Bart geschetst wordt. Het feit dat wij van mening zijn, dat bij het optreden van klassen de daad vooraf gaat aan de gadchte en dat de praktijk voorafgaat aan de theorie, heeft niets van doen met een mechanische opvatting over een in één richting verlopend causaal proces. Wij staan nog altijd op het standpunt dat de mensen hun eigen geschiedenis maken, dat zij tegelijkertijd de toeschouwers én de acteurs zijn in hun eigen levensdrama en dat niet ná de een of andere ,daad' de ,gedachten' worden gevormd of veranderd, maar door en tijdens bepaalde, door de maatschappelijke verhoudingen bepaalde, handelingen.

Bart van Waterschoot stelt terecht de vraag welke rol het door hem bedoelde type groep zou kunnen spelen en hoe daardoor het zelfstandig karakter van de strijd positief zou kunnen worden beïnvloed. Onmiddellijk daarop zet hij uiteen wat hun rol *niet* kan zijn. Dat deel van zijn brief heeft wederom onze volledige instemming. Aan het slot van zijn schrijven zegt hij: ,Interventie in arbeidersakties als politieke organisatie sluit in essentie aan bij burgerlijke organisatiemethoden en is geen middel om zelfbewustzijn te veralgemenen'. Daar hebben wij niets op aan te merken of af te dingen. Wij zouden er hoogstens aan kunnen toevoegen dat een ,voorhoedegroep' uitgerekend om de redenen die Bart zelf heeft aangevoerd, uiteraard een politieke organisatie is, zodat men de geciteerde zin ook aldus kan lezen, dat interventie in arbeidersakties als voorhoede in essentie aansluit bij, enzovoorts.

Bart van Waterschoot maakt onderscheid tussen ,zelfbewustzijn' en ,klassebewustzijn'. We laten dat buiten beschouwing, zolang hij tenminste niet met klassebewustzijn datgene bedoelt wat partijen (en voorhoeden) er altijd onder hebben verstaan. Zij namelijk noemden arbeiders ,klassebewust' zodra ze de standpunten van de eigen partij of groep deelden. Die opvatting van klassebewustzijn houdt Bart er, zo veronderstellen we, niet op na. Voor ons bestaat er tussen ,klassebewustzijn' en ,zelfbewustzijn' in het verband waarmee die termen door Bart gebruikt worden nauwelijks verschil. Bewustzijn – wat voor bewustzijn ook – kan nooit iets anders wezen dan het bewuste zijn. En het zijn is niets anders dan het werkelijke levensproces, dat wil zeggen de maatschappelijke praktijk. Daarom zien wij het onderscheid dat Bart maakt niet als wezenlijk en min of meer als eèn kwestie van woorden. En over woorden willen we niet twisten.

Tenslotte, en om te besluiten, nog één opmerking. We geloven dat Bart van Waterschoot een te gunstig oordeel heeft over het optreden van de groep rond Jim Stavinga in de Rotterdamse havenstaking van 1979. We kunnen hier uiteraard niet uitvoerig de kritiek herhalen die wij destijds op dit optreden hebben laten horen. We hebben er toen onder meer op gewezen, dat het stakingskommitee (,Arbeidersmacht Rotterdamse Haven') in veel geringer mate de uitdrukking van een zelfstandig optreden was dan het wel scheen en dan men wilde doen geloven. Op grond van deze mening houden we de konklusie die Bart van Waterschoot uit het voorbeeld trekt voor onjuist.

Wel voor juist houden wij al hetgeen in de allerlaatste regels van zijn brief gezegd wordt over de mogelijkheden voor bepaalde groepen om zich ten dienste van zelfstandig strijdende arbeiders te stellen. De op die plaats door hem verkondigde zienswijze verkondigen wij al meer dan dertig jaar.

1) Bedoeld is J. Saks (Pieter Wiedijk). Hierbij moet echter worden opgemerkt, dat Saks nimmer de konsekwentie

heeft getrokken uit die opvatting. Wel ging hij in 1909 mee naar de SDP, maar toch keerde hij later weer in de schoot van de moederpartij (de SDAP) terug.

- 2) Oskar Anweiler, *Die Rätebewegung in Russland 1905-1921*, Leiden 1958.
- 3) Naast Sowjets die waren samengesteld uit militanten van politieke partijen, bestonden er ook tal van fabriekskomitees die veel meer beantwoordden aan hetgeen in het algemeen onder een 'arbeidersraad' wordt verstaan. De bolsjewiki hebben ze zo vlug ze maar konden ontbonden of krachteloos gemaakt.

— 0 —

Boekbespreking:

„OORLOG IS OORLOG” ZEI DE ‚BLOEDHOND’

Kort geleden is in de Duitse Bondsrepubliek een boek verschenen, dat naar de mening van een Duitse generaal en drie Duitse historici eigenlijk niet had mogen verschijnen. Het boek in kwestie is een politieke biografie van Gustav Noske. De schrijver ervan is de Freiburgerse historicus Wolfram Wette. Het 876 bladzijden tellende werk is uitgegeven door het Militair-historische Bureau van Onderzoek (Militärgeschichtliches Forschungsamt) waarvan de 47-jarige Wette medewerker is. De generaal en de drie historici, die gezamenlijk over het werk van een hunner kollega's een bijzonder ongunstig oordeel velden, vormden met z'n vieren een door de Bondsminister van defensie Manfred Wörner ingestelde commissie, die het door Wette ingeleverde manuscript beoordelen moest. Ze vonden het ‚niet rijp voor de druk’, ‚onevenwichtig’ en ‚eenzijdig’. Dat alles, omdat Wette veel en veel te kritisch was geweest en van Noske maar weinig heel gelaten had. ‚Wette’, aldus de commissie, ‚laat zich in feite over Noske nauwelijks anders uit, dan destijds de KPD gedaan heeft’. Als medewerker van het militair-historisch bureau, zo meenden de vier commissieleden, stond Wette in feite in dienst van de Bundeswehr en als zodanig kon hij zich geen vrij wetenschappelijk onderzoek en eigen mening veroorloven.

Deze geschiedenis bewijst dat Noske, die in 1946 overleed, tot op heden de meest omstreden politicus van de Duitse sociaaldemocratie gebleven is en daarenboven een van de meest omstreden figuren uit de Duitse geschiedenis van deze eeuw. Lof en waardering vallen hem doorgaans slechts ten deel van reaktionaire en uiterst rechtse kringen. Hij, zo wordt er van die zijde aan herinnerd, heeft er aan meegeholpen dat de novemberrevolutie van 1918 werd neergeslagen en dat de oude eliten: het monarchistisch officierenkorps en de bureaucratie van het oude keizerrijk de novemberstorm zonder kleerscheuren konden overleven. Kritiek viel hem van de tegenovergestelde kant ten deel: mede door Noske's schuld werden de scheuren in de Duitse arbeidersbeweging breder en mede daardoor viel het Hitler niet al te moeilijk om zich meester te maken van de macht. Was Noske niet een verwoed tegenstander van de oprichting van republikeinse weerkorpsen? Streefde hij inplaats daarvan niet naar nauwe samenwerking met de generaals van keizer Wilhem II, die zich van hem als een werktuig bedienden tot ze hun kans schoon zagen en meewerkten aan de putsch van Kapp in maart 1920?

Hiertegenover zien velen Noske nog altijd als een van de redders van het vaderland, als de man die Duitsland behoedde voor chaos, burgeroorlog en diktatuur van het proletariaat en die (het overigens niet bestaande) gevaar van een dreigende interventie door het jonge bolsjewistische Rusland zou hebben gekeerd. Zo zag, getuige een door hem geschreven tekst, Noske het ook zelf. Zo ziet kennelijk ook de hierboven genoemde commissie het. Ze werd gevormd door de 81-jarige gepensioneerde generaal Johann Adolf Graf Kielmannsegg, van wiens hand in 1941 het boek *Panzer zwischen Warschau und Atlantik* (Tanks tussen Warschau en de Atlantische Oceaan) verscheen. In dat boek bejubelde hij

de Duitse oorlogsvoering, verheerlijkte hij Hitler en gaf hij blijk van anti-semitisme. De drie andere leden van de door minister Wörner geïnstalleerde advieskommissie waren al even twijfelachtige figuren. Maar anders dan zijn betrekkingen tot het Militär-geschichtliche Forschungsamt zou hebben doen veronderstellen, hechtte Wolfram Wette meer aan historische objectiviteit, aan onbevooroordeeld wetenschappelijk onderzoek en aan de waarheid en niets dan de waarheid. En anders dan de jankende reaktionnaire meute had gehoopt, trok noch het Militär-geschichtliche Forschungsamt, noch defensie-minister Wörner zich ook maar iets aan van de verontwaardigde beoordelaars. Dientengevolge heeft thans voor het eerst een omvangrijke biografie van Gustav Noske het licht gezien en dat mede uit de overweging, dat een niet-kritische biografie onmiddellijk aanleiding zou hebben gegeven tot het verwijt, dat niet-historische doch politieke oogmerken bij het opstellen van de tekst een rol zouden hebben gespeeld.

Het Westduitse weekblad *Der Spiegel* heeft enkele weken geleden in een zeer uitvoerige beschouwing ruimschoots uit de inhoud van Wette's Noske-biografie geput. Van die beschouwing is in de navolgende regels een dankbaar gebruik gemaakt.

Wette noemt Noske — bijzonder treffend zegt *Spiegel*-redakteur Malanowski — een „duitsnationale sociaaldemokraat van pruisische stempel". Van alle naar orde strevende politici van zijn partij was hij, volgens Wette, de meest konsekwente. Hij was lid van de Duitse Rijksdag in een tijd dat het Duitse keizerrijk zich bewapende om zich te verzekeren van „een plaats onder de zon". Toen Noske in 1907 z'n eerste rede in die Rijksdag hield, kon men een toon beluisteren, die men tot op dat moment van een sociaaldemokraat nog niet eerder had gehoord: „Wij willen dat Duitsland zo weerbaar mogelijk is . . . Het is onze verdomde plicht ervoor te zorgen dat het Duitse volk niet door een ander volk tegen de muur wordt gedrukt." Later verklaarde de sociaaldemokratische leider Friedrich Ebert (die zelf ook tot een en ander in staat zou blijken), dat hij meende uit de mond van Noske het met het oog op de wereldoorlog opgestelde sociaaldemokratische program te hebben gehoord.

Toen de wereldoorlog eenmaal was uitgebroken, verklaarde Noske: „Nu is het oorlog en één vraag slechts houdt ons allemaal bezig: willen wij de overwinning? Ons antwoord luidt: Ja!" Na dit citaat, en na te hebben vastgesteld dat niemand zoveel gedaan heeft om de machthebbers van het keizerrijk voor machtsverlies te behoeden als de meerderheids-socialisten van de SPD, geeft *Der Spiegel* nadere bijzonderheden uit Noske's levensloop. Hij, zo deelt het weekblad mee, zorgde overal, eerst in Kiel en vervolgens in het hele rijk, voor rust en orde, „dat wil zeggen: voor de oude orde".

Toen de matrozen van de hoogzeevloot zich verzetten tegen het bevel om uit te varen en een zekere dood tegemoet te gaan alleen terwille van de „officiersroem", veroordeelde Noske de opstand, maar toonde hij alle begrip voor de officieren. Hij liet zich begin november 1918 in Kiel tot voorzitter van de matrozen- en soldatenraad benoemen. Dat geschiedde onder grote bijval van arbeiders, soldaten en matrozen, die een naïef vertrouwen in hem stelden. De marineofficieren waren minder naïef en waren er zeker van, dat Noske hen niet zou teleurstellen. Zij hadden het bij het rechte eind. Noske zorgde ervoor, dat de matrozen- en soldatenraad geruisloos verdween tussen de coulissen van de geschiedenis.

Toen rond nieuwjaar 1919 de regering der „volksgevolmachtigden" — zoals ze zich noemde — in de problemen raakte, riep Ebert Noske terug naar Berlijn. Noske trof z'n politieke vrienden daar in grote opwindning aan. Noske bleek een toonbeeld van kalmte. „Het is", zo sprak hij, „nu tijd geworden om de orde met wapengeweld te herstellen". „Als dat zo is, zorg jij daar dan asjeblijft voor", zei Ebert. „Voor mijn part", antwoordde Noske, „Iemand moet de bloedhond zijn". Van dat ogenblik af trad hij inderdaad als een bloedhond op.

Uit het verhaal in *Der Spiegel* blijkt dat de Spartakusopstand van januari 1919, zoals

Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht al hadden gevreesd, de regering-Ebert niet werkelijk deed wankelen. Diverse militaire eenheden bleven door middel van een grote overmacht de situatie meester. Tot die eenheden behoorden onder meer de sociaaldemokratische vrijwilligerskorpsen, Dat echter waren niet de korpsen waarop Noske wilde vertrouwen. Hij steunde liever op een keizerlijke elitedivisie en op eenheden van generaal Baron von Lüttwitz, de generaal die ruim een jaar later, in maart 1920, samen met Kapp tegen de sociaaldemokratische regering putschte. Over die steun verklaarde Noske zelf, dat hij ‚zonder scrupules de hulp van iedere officier aanvaardde zonder te letten op diens politieke kleur of sympathie . . .’.

Toen in de loop van de gevechten in die januarimaand het bericht kwam dat Karl en Rosa waren vermoord, toonde een geschrokken sociaaldemokratische staatssecretaris zich bevreesd voor de gevolgen. ‚De regering moet aftreden’, meende hij. ‚Ach wat’, zei Noske, ‚jullie zenuwen lijken wel die van hysterische oude wijven. Oorlog is oorlog’.

En steeds, zo gaat het verhaal in *Der Spiegel* verder, was Noske met zijn bataljons ter plekke als het om de handhaving van ‚rust en orde’ ging. Of de situatie de door hem aangewende machtsmiddelen rechtvaardigde, was een vraag die hem niet interesseerde. Hij wenste onderwerping van de tegenstander. Onderhandelingen voerde hij alleen maar als het er voor hem op aan kwam tijd te winnen. In de dagen dat de Beierse radenrepubliek werd neergeslagen, gaf hij toe, dat ‚bloeddorst’ zich van zijn troepen had meester gemaakt. Hij verklaarde ook, dat door het optreden van zijn eenheden, het zelfvertrouwen en het zelfbewustzijn van de officieren toenam. Als gevolg daarvan kregen de hoge militairen zoveel vertrouwen in Noske, dat zij plannen begonnen te smeden voor een staatsgreep die ertoe zou moeten leiden, dat Noske met grote volmachten werd bekleed en d i k t a - t o r worden zou. Als Noske het daarmee eens was, zo gaven de militairen te kennen, dan zouden zij zich geestdriftig achter hem scharen. Het plan werd tenslotte besproken in een soort van militaire raad. Generaal Groener, de man die in november 1918 via een speciale telefoonleiding in verbinding met Ebert stond, verklaarde in juni 1919 tot Ebert, dat Noske de ‚leider van het Duitse volk’ moest worden en de verantwoording moest nemen voor het ondertekenen van het vredesverdrag van Versailles. Maar Noske beseftte, dat de tijd niet rijp was en dat het eerste wat hem als diktator te wachten zou staan, een algemene staking was. Hij wimpelde de plannen af. Daarop ondernamen Kapp en Lüttwitz acht maanden later zélf een poging. De algemene staking, die Noske had voorzien, maakte dat hun staatsgreep mislukte. Maar de diktator kwam toch. Dertien jaar later aan het hoofd van bruine benden. Het op ‚rust en orde’ gerichte handelen van ‚de bloedhond’ Noske had de weg gebaand voor een andere bloedhond.